

**ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI
INSTITUTUL PATRIMONIULUI CULTURAL
CENTRUL STUDIUL ARTELOR**

Cu titlu de manuscris
C.Z.U: 792.075(478) (091) (043.2)

DOLGODVOROV VEACESLAV

**PARTICULARITĂȚILE REGIEI
ÎN TEATRELE RUSE
DIN REPUBLICA MOLDOVA LA INTERSECȚIE
DE VEACURI**

Specialitatea: 654.01. Artă teatrală, coregrafică

Autoreferatul tezei de doctor în studiul artelor și culturologie

CHIȘINĂU, 2017

Teza a fost elaborată la catedra *Dramaturgie, Teatrologie, Scenografie* din cadrul Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice

Conducător științific:

Roșca Angelina, doctor în studiul artelor, profesor universitar

Referenți oficiali:

- 1. Kotovici Tatiana**, doctor habilitat în arte, profesor, Universitatea din Vitebsk (R. Belarus),
- 2. Coroliova Elfrida**, doctor în studiul artelor, cercetător științific coordonator, Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM

Componența consiliului științific specializat:

- 1. Dănilă Aurelian**, doctor habilitat în studiul artelor, profesor universitar, AȘM - președinte
- 2. Bohanțov Alexandru**, doctor în studiul artelor, cercetător științific, AȘM - secretar
- 3. Plămădeală Ana-Maria**, doctor habilitat în studiul artelor, cercetător științific principal, AȘM
- 4. Ghilaș Victor**, doctor habilitat în studiul artelor, cercetător științific principal, AȘM
- 5. Târțău Svetlana**, doctor în studiul artelor, profesor universitar interimar, AMTAP
- 6. Cimpoi Mihai**, doctor habilitat în filologie, profesor, academician AȘM

Susținerea tezei va avea loc pe data de 21.02.2017, ora 14-00 în ședința Consiliului științific specializat D 22.654.01-02, abilitat cu dreptul de a organiza susținerea tezelor de doctor în studiul artelor și culturologie, din cadrul Institutului Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei (Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 1, etajul 2, Sala Mică).

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova (Chișinău, str. 31 August 1989, 78A), la Biblioteca Academiei de Științe a Moldovei (Chișinău, str. Academiei, 5a), la Biblioteca Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice (Chișinău, str. A. Mateevici, 87) și pe pagina web a C.N.A.A. (www.cnaa.md).

Autoreferatul a fost expediat la «19» января 2017

Secretar științific al Consiliului științific specializat:

Bohanțov Alexandru, dr. în studiul artelor, cercet.șt. _____

Conducător științific:

Roșca Angelina, dr. în studiul artelor, prof. univ. _____

Autor:

Dolgodvorov Veaceslav _____

© DOLGODVOROV Veaceslav, 2017

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei de cercetare. Identificarea particularităților regiei scenei ruse din Republica Moldova, definirea originalității viziunii regizorale și a personalității lor artistice constituie una din temele importante ale teatrologiei moldovenești contemporane. Doar regizorul poate intui în mod direct sensul ascuns al fenomenelor realității și a transpune într-o formă artistică proprie atât o operă aparte, cât și întreaga creație a unui dramaturg. Iată de ce cercetarea creației măștrilor artei teatrale ruse din Republica Moldova, identificarea unicității stilului și particularitățile de regie prezintă un interes deosebit.

Perioada supusă cercetării în teza de doctorat - sfârșitul sec. XX – începutul sec. XXI - reprezintă o cotitură în viața țării. Dacă pentru teatrul național din Republica Moldova aceasta este o perioadă de renaștere, de activitate intensă și productivă, pentru teatrele ruse, care s-au desprins de matca teatrului rus, a constituit, de fapt, o perioadă de izolare, de instabilitate în cadrul colectivelor artistice, soldată, respectiv, cu grave probleme de regie.

Așadar, cercetarea procesului artistic din teatrele de limbă rusă la intersecția secolelor, în general, și a artei regizorale, în special, capătă o importanță majoră din punct de vedere teoretic și practic atât pentru procesul teatral, cât și pentru știința teatrală. Cu regret, aceste aspecte au rămas în afara atenției cercetătorilor, iar particularitățile regiei nu au constituit subiect de investigație aparte. Devine stringentă evaluarea realizărilor regizorilor din teatrele rusești din Republica Moldova în contextul culturii teatrale a țării.

Descrierea situației în domeniul cercetării și identificarea problemelor de cercetare. Activitatea teatrelor rusești din Moldova în perioada indicată este un domeniu al științei istoriei teatrului autohton mai puțin cercetat. În general, au apărut numeroase studii cu privire la istoria și teoria artei regizorale, mai mult decât atât, chiar măștrii înșiși și-au generalizat experiența, toate constituind, fără îndoială, o sursă sigură pentru cercetarea problemei. Astfel, pot fi evidențiate mai multe categorii de surse. Din prima categorie fac parte lucrările de teatrologie, precum și un larg spectru al criticii de teatru, ce ia în vizor receptarea și analiza regiei de teatru, aspecte istorico-teoretice, fiind semnate de A.A. Gvozdev, S.V. Vladimorov, K.L. Rudnički, N.V. Pesocinski, B.V. Alpers, A.V. Veslova ș.a. Din categoria a doua fac parte lucrările practico-metodologice elaborate de V. Karpov, A.G. Burov, V. Pațunov, M.L. Sosnova, N.A. Zvereva, T.V. Kotovici ș.a, precum și studii, elaborate de regizorii K.S. Stanislavski, V.E. Meyerhold, E.G. Craig, S.M. Eiseinștein, E.B. Vahtangov, M.O. Knebel, B.E. Zahava ș.a. Din categoria a treia fac parte lucrări estetico-filosofice, care au influențat formarea principiilor artei regizorale și de estetică a teatrului, semnate de R. Barthes, G. Vattimo, M. Vinovera, E. Ionesco, P. Pavis, A. Ubersfeld, N.B. Manikovskaya, V.G. Vlasov, din domeniul psihologiei, care favorizează pătrunderea în misterul creației, semnate de S. Freud, C.G. Jung, F. Perls, P. Goodman, A.M. Novikov, V.I. Petrușin, K.K. Platonov, Z.G. Plukin, P.T. Popov ș.a. Din categoria a patra a surselor de valoare fac parte materialele ce se păstrează în arhivele teatrelor din Moldova, în arhivele personale ale regizorilor,

observațiile și rezultatele interviurilor efectuate de autor. Un interes deosebit prezintă următoarele lucrări tipărite: „Lumea prin ochii teatrului” de L. Șorina, „Teatralitate pre- și post-Vahtangov” de A. Roșca, „Teatru. Clasicul. Stilul” de E. Coroliovă, „Teatrul de Stat pentru Tineret „De pe strada Trandafirilor” de T. Kotovici, „Teatrul moldovenesc în contextul vieții teatrale internaționale” de L. Cemortan și publicațiile criticilor moldoveni: O. Garusov, V. Fedorencu, L. Ungreanu ș.a.

Scopul și obiectivele lucrării rezidă în cercetarea complexă a particularităților individuale de regie a măștrilor teatrului rus din Republica Moldova în contextul procesului teatral național la intersecția secolelor, fapt ce va permite acoperirea unor lacune sesizabile din arta națională de teatru de la finele secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea.

Sarcinile cercetării se axează pe argumentarea necesității cercetării exhaustive a fenomenelor artei teatrale, caracterizarea reperelor metodologice și formarea unui algoritm teoretic ce ar permite cercetarea metodologiei individuale a regizorului, a mesajului ideatic-estetic și a stilului regizoral, în baza spectacolelor de la răscrucea secolelor; identificarea particularităților de regie a măștrilor teatrului rus din Moldova; prezentarea evoluției procesului artistic din teatrele rusești din țară, determinarea gradului de influență a regiei moldovenești asupra procesului artistic din teatrele rusești din Republica Moldova.

Metodologia cercetării științifice. Dimensiunea amplă a problematicii cercetării necesită metode adecvate de analiză, derivate din interferența actuală a științelor umaniste. În primul rând, se pune accent pe un complex de metode contemporane în investigarea discursului teatral, orientate spre interpretarea teoretică și istorico-artistică a problemei, printre care se evidențiază:

a) metode științifice generale, ce includ metode logice și empirice (observarea, comparația, interviul);

b) metode particulare și specifice (metode comune pentru activitatea creatoare și specifice artei regizorale): metoda de analiză compozițional-artistică a lucrărilor destinate scenei; metoda structural-tipologică, metoda comparativ-istorică, metoda descriptiv-analitică a spectacolului.

Baza metodologică a tezei subsumează cercetări de teatrologie de diverse orientări. Una dintre acestea este strâns legată de istoria dezvoltării culturii teatrale din Republica Moldova, de etapele evoluției artei regizorale. O altă direcție o constituie lucrările ce vizează istoria și teoria artei regizorale, iar un grup aparte îl alcătuiesc materialele dedicate problemelor de stil în teatru.

Noutatea științifică și originalitatea cercetării constă în faptul că pentru prima dată se propune o cercetare complexă a procesului artistic teatral, ce s-a manifestat în teatrele rusești din Republica Moldova la răscrucea secolelor XX-XXI. În acest context, pentru prima dată se efectuează o analiză amplă a spectacolelor măștrilor scenei ruse, sunt evidențiate particularitățile artei regizorale a lor. Lucrarea introduce în circuitul științific un vast material factologic și textual, precum și informații inedite obținute din interviuri.

În urma cercetării a fost **soluționată problema științifică importantă** ce rezidă în punerea în lumină a particularităților de regie a maeștrilor scenei ruse din Moldova de la intersecția secolelor, fapt ce a condus la o apreciere obiectivă a activității lor creatoare, prin evidențierea rolului și influenței acestora asupra procesului teatral din Republica Moldova.

Importanța teoretică a lucrării. Cercetarea complexă a activității regizorilor într-un context istoric mai larg a demonstrat necesitatea conștientizării teoretice a procesului teatral ce a avut loc în teatrele rusești din țară, ca parte a procesului evoluției culturii teatrale moldovenești. Astfel autorul își aduce contribuția la dezvoltarea bazei științifico-metodologice în investigarea istoriei artei teatrale din Republica Moldova de la finele secolului al XX-lea - începutul secolului al XXI-lea.

Valoarea aplicativă a tezei. Materialele și concluziile cercetării vor putea fi utilizate în calitate de suport didactic în procesul instructiv din învățământul universitar, pentru studenții și specialiștii din domeniul teatrului, precum și în calitate de surse sigure de documentare pentru investigații ulterioare despre teatru, în special arta regiei și particularitățile ei în teatrele rusești din perioada respectivă.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere:

1. Identificarea modificărilor paradigmelor socio-culturale ce au influențat în mod vădit asupra teatrelor rusești din Moldova, în general, și asupra specificului regiei, în special.

2. Reliefarea stilului individual regizoral al maeștrilor teatrelor rusești din Moldova, care s-a format sub influența tradițiilor școlii teatrului rus și s-a metamorfozat în timp, iar la răscrucea secolelor s-a cristalizat în diverse estetici artistice și modalități de expresie ale regiei.

3. Evidențierea impactului activității regizorale a maeștrilor teatrelor moldovenești, ce a permis integrarea teatrului rus în procesul teatral al țării.

4. Caracterizarea artei regizorale a teatrelor rusești din Moldova din perioada cercetată prin explorarea cronotopului teatrului clasic, modernist și postmodernist, prin sinteza diverselor sisteme teatrale, metodici și tehnici regizorale.

5. Reevaluarea contribuției activității regizorilor din teatrele rusești la formarea culturii teatrale din țară.

6. Reconsiderarea unor aspecte inedite ale procesului teatral din Republica Moldova de la finele secolului al XX-lea - începutul secolului al XXI-lea.

Aprobarea rezultatelor cercetării s-a realizat în cadrul dezbaterilor la sediințele catedrei de *Dramaturgie, Teatrologie și Scenografie*, AMTAP și ale *Seminarului specializat de profil la specialitatea 654.01 Artă teatrală, coregrafică*, IPC AȘM. Materialele au fost prezentate la diverse conferințe naționale și internaționale - Praga (Republica Cehă, 2013), Chișinău (Republica Moldova, 2011), Tiraspol (Republica Moldova, 2009) și au constituit drept suport pentru articole științifice, precum și în activitatea pedagogică a autorului.

Publicațiile la tema tezei. Au fost publicate cinci articole, în volum total de 4,34 c.a., în ediții științifice de specialitate din Republica Moldova și Republica Cehă, dintre care două se regăsesc în lista celor recomandate de către CNAA.

Volumul și structura tezei. Teza are un volum de 135 de pagini – text de bază, care cuprinde introducerea, trei capitole, concluzii principale și recomandări, o listă bibliografică din 213 titluri și 3 anexe. Volumul total al lucrării - 171 pag.

Cuvinte-cheie: regie, particularități ale regiei, instrumentar regizoral, stil individual regizoral, școala teatrală rusă, teatralitatea vahtangoviană, teatru convențional, postmodernism.

CONȚINUTUL TEZEI

În Introducere este explicată alegerea temei, sunt argumentate actualitatea și noutatea subiectului de cercetare, sunt prezentate scopul și obiectivele lucrării, principiile metodologice, noutatea științifică, aplicarea teoretică și practică a rezultatelor obținute, se conțin date despre aprobarea materialelor tezei.

1. ASPECTE ISTORICE SI TEORETICE ALE REGIEI. În primul capitol se examinează literatura științifică, metodologică, istorică și de arhivă, existentă în domeniul cercetat. Pe baza surselor studiate au fost formulate problemele principale de cercetare și a fost propus un algoritm, care va permite o analiză complexă a regiei maeștrilor ruși ai scenei din Republica Moldova.

Compartimentul 1.1. este dedicat studiului literaturii din domeniul științei despre teatru și materialelor din presa periodică privind problema regiei în teatrele rusești din Moldova, în rezultatul cărora autorul consideră necesar evidențierea următoarelor aspecte în abordarea lor:

a) prin prisma activității teatrelor rusești, a pozițiilor lor estetice, morale și civice, care au suferit o transformare serioasă la răscrucea secolelor. În această privință, se pot cita lucrările experților moldoveni de teatru V. Josul, L. Cemortan, L.V. Șorina, V. Apostol, precum și studiile teatrologului din Belarus T.V. Kotovici și ale criticului de artă din Tiraspol O. Feci. Valoarea acestor surse rezidă în faptul că autorii, pe baza materialelor de arhivă, a articolelor de critică teatrală, a propriilor cercetări, au propus o gamă largă de nume, titluri, stiluri și abordări ale artei în teatrele rusești din Moldova din perioada studiată.

b) din perspectiva cercetării stilului individual al maeștrilor-regizori care au montat spectacole în teatrele rusești din Moldova, a metodologiei și temelor activității creatoare a lor. Printre sursele studiate menționăm lucrarea „Teatru și timpul” și monografia „Teatrul. Clasicul. Stilul” de E. Coroliova care investighează activitatea regizorilor P. Vutcărău și S. Vasilachi în anii ‘90 ai secolului al XX-lea, precum și o serie de articole de același autor, în care criticul de teatru respectiv dezvăluie particularitățile stilului regizoral individual prin prisma artei maeștrilor de spectacole dramatice în perioada de tranziție spre postmodernism.

Un interes deosebit îl prezintă cercetarea criticului de teatru A. Roșca "Teatralitate pre- și post-Vahtangov", în care autoarea, analizând activitatea de creație a regizorilor P. Vutcărau, M.Fusu și S. Vasilachi în anii '90 ai secolului trecut, relevă specificul stilului lor, definește problemele, caracterizează metodele și tehnicile lor regizorale în contextul perioadei istorice concrete de dezvoltare a teatrului național.

În cadrul acestei cercetări merită atenție și monografia criticului de teatru din Belarus T.V. Kotovici „Teatrul de Stat pentru Tineret “De pe strada Trandafirilor”, în care autoarea, bazându-se pe teoria cronotopului ca sistem de coordonate ale operei, analizează montările lui Iu. Harmelin de la începutul secolului XXI, relevând caracteristicile calitative și specificul arhitectonic al lor, evidențiază temelia organizatorică a coerenței reciproce și coordonatele spațio-temporale ale spectacolelor.

Recenziile semnate de O. Garusova, E. Uzun, V. Fedorenko, L. Ungureanu, E. Șatohina, O. Leahova, R. Kazakova, J. Gordeeva, N.V. Thorne, V Alesenkova ș.a. la alte montări din teatrele rusești corespund abordării științifice a surselor în știința istorică, fapt ce contribuie la o dezvoltare amplă a temei propuse spre investigare.

c) un aspect aparte se referă la identificarea unor tendințe în evoluția teatrelor rusești la intersecția de veacuri. Aici menționăm articolul criticului rus de artă O. Ignatiuk, care și-a exprimat opinia că una dintre principalele probleme ale artei teatrale din Republica Moldova este lipsa unor tradiții ale școlii de regie, precum și articolul criticului de teatru O. Garusova, care leagă numele regizorului moldovean S. Vasilachi de noua direcție estetică a teatrului rus "A.P. Cehov" din Chișinău. Probleme ale integrării teatrelor moldovenești în contextul teatral european sunt abordate în studiile semnate de L. Cemortan.

În **Compartimentul 1.2.** autorul investighează aspecte fundamentale ale interpretării contemporane a conceptului de stil artistic al individualității creatoare. La sfârșitul anilor '60 ai secolului al XX-lea, în psihologia sovietică au căpătat o largă răspândire cercetările lui A.N. Leontiev cu privire la stilul individual de activitate. Subiectul a fost discutat prin prisma creației artistice de L.S. Vîgotski, S.G. Plukin, V.S. Merlin, E.A. Klimov ș.a. Principalele abordări ale stilului creației artistice în contextul studiilor contemporane sunt reflectate într-o monografie colectivă sub redacția lui A.V. Libin. De o importanță deosebită sunt opiniile cercetătorului P. Popov privind mecanismele de formare ale stilului creator, care are două tendințe: formarea conștientă, desprinsă din modele deja existente de stil și manifestările inconștiente ce exprimă, contrar voinței autorului, calitățile sale personale, starea emoțională și dispoziția sufletească.

În cadrul stilului individual, cercetătorul K.K. Platonov distinge patru substructuri care formează un fel de piramidă ierarhică. Criticul de artă rusă contemporană V. Vlasov extinde aceste concepte asupra creativității artistice. El a lansat ideea că stilul personalității creatoare se exprimă în unitatea tuturor componentelor sale: conținut și formă, imagine și expresie, personalitate și epocă. În lumina celor expuse, autorul propune definirea stilului creatorului ca

o totalitate de concepții și un sistem de metode, care determină natura și caracteristicile formei operelor de artă, ce se manifestă în temele tipice, ideile, tipurile de conflicte, precum și în originalitatea mijloacelor de expresie. Referindu-se la relația existentă între stilul autorului și lucrarea în sine, concluziile cercetătorului identifică caracteristicile stilului individual de regie prin prisma analizei spectacolului. Examinând stilul drept o caracteristică principală de conținut și de limbaj artistic, teoreticianul regiei, Iu. Barboi, a ajuns la concluzia că unul dintre factorii principali care influențează formarea stilului regizoral al artistului este impactul pe care l-au avut unele școli și tendințe în teatru la anumite etape ale biografiei sale creatoare, precum și perioada în care a creat regizorul și în care, în diferite etape ale istoriei teatrului, s-a cristalizat o anumită estetică teatrală. Aceeași idee este susținută de A.M. Novikov și D.A. Novikov, care considerau că formarea stilului individual al creatorului este mediată de o varietate de evenimente sociale și de cele artistice. Dar, din cauza faptului că aceste relații sunt extrem de diverse și variabile, savanții cred că în stilul artistului își va găsi reflectare modul individual care-i caracterizează personalitatea, precum și modelele străine, ce reprezintă o proiecție de elemente care aparțin stilului istoric, național, stilului unei școli anumite, al unui curent. Împărtășind această poziție, cunoscutul regizor și profesor M. Tumanîșvili a insistat că stilul, în calitate de concept polivalent și complex, nu trebuie privit drept ceva fix și încetățenit, dimpotrivă, trebuie prezentat în dinamică, ca o totalitate a intersecției complexe a mai multor factori de natură estetică, dar și extraestetică (morală, istorică, biografică).

Generalizând cercetările anterioare, la finele acestui compartiment autorul tezei deduce că stilul personal al regizorului trebuie privit ca un sistem de expresie al particularităților creative ale maeștrilor artei scenice, care depind de specificul viziunii artistice individuale și de concepția asupra lumii, de caracteristicile personalității sale, de caracterul irepetabil al viziunii asupra vieții și a experienței sale creatoare, de specificul realității istorice în care creează artistul. Totodată, trebuie să se ia în considerare și selectarea de către autor a materialului dramatic și imaginea performanței regizorale în spectacol, și selectarea procedurilor, metodelor, tehnicilor scenice, precum și creativitatea actorilor și artiștilor plastici, a scenografilor.

Compartimentul 1.3. include metodologia și problemele legate de cercetarea regiei în arta scenică. În acest context, un interes deosebit îl prezintă lucrările ce dezvăluie caracteristicile esențiale ale creativității regizorului în cadrul spectacolului, dintre care trebuie evidențiate cercetările despre știința teatrului și operele fundamentale ale practicienilor de teatru (K.S. Stanislavski, V.I. Nemirovici-Dancenko, E.B. Vahtangov, V.E. Meyerhold, M.A. Cehov, A.J. Tairov, A.D. Popov, G.A. Tovstonogov etc.) și ale teoreticienilor (B.V. Alpers, A.G. Burov, N.I. Berkovski, S.V. Vladimirova, M. Vinaver, A.V. Vislova, J. Gassner, N.A. Zvereva, V.Karp, T.V. Kotovici, V. Pașunov, N.V. Pesocinski ș.a.), care abordează probleme ce țin de clasificarea orientărilor, direcțiilor artistice în regie, de specificul procesului de creație, de tehnici și

metode de regie, de sistemul de relații al regizorului cu dramaturgul și cu actorii. Această galerie de nume notorii care au contribuit semnificativ la dezvoltarea regiei și la teoretizarea ei, precum și la procesul de descriere a caracteristicilor generale și specifice ale regiei a constituit o bază metodologică importantă la elaborarea tezei de doctorat. În acest context, pentru realizarea unei analize cuprinzătoare a regiei măștrilor teatrelor rusești din Moldova, autorul a elaborat următorul algoritm de cercetare:

Nivelul 1 - nivelul biografic (de formare înconștientă a stilului), implică definirea viziunii artistice individuale și a înțelegerii lumii de către regizor, unicitatea viziunii asupra vieții, experiența creatoare, calitățile personale.

Nivelul 2 - nivelul direcției artistice (de formare conștientă a stilului, orientată spre unele imagini deja existente), implică identificarea impactului pe care îl au asupra activității regizorului diferite școli de teatru, curente, orientări, precum și specificul realității istorice în care a creat maestrul.

Nivelul 3 - nivelul operei aparte, care implică analiza directă a tramei scenice: relații de tipul „autor – regizor”, „actor - regizor”, interacțiunea mesajului ideatic-estetic cu forma și organizarea montării, descoperirea integrității spectacolului prin prisma noțiunii de cronotop.

Compartimentul 1.4. este consacrat studierii literaturii care abordează probleme legate de influența psihologiei individuale a personalității asupra formării particularităților de regie. Conexiunea dintre creativitate și psihologie a fost identificată de dramaturgul rus A.N. Ostrovski, ale cărui idei au fost duse spre un final logic, la performanță de inovatorului în teatru K.S. Stanislavski. Această temă și-a găsit reflectare în lucrările savanților ruși (A.N. Leontiev, L.S. Vîgotski, A.M. Novikov, P.M. Eršov, E.A. Golubeva, A.V. Libin etc.) și în cele semnate de psihologi, teatrologi din alte țări (S. Freud, C.G. Jung, A. Groissman, E. F. Galton, E. Torrens, A.P. Adler, E. Berne ș.a.m.d.). Pe baza literaturii analizate în această secțiune, autorul ajunge la concluzia că particularitățile de regie depind direct de condițiile istorice și sociale, de cele culturale, în care artistul a crescut și s-a dezvoltat, de caracteristicile lui genetice.

Compartimentul 1.5. conține concluziile primului capitol. Analiza literaturii de specialitate i-a permis autorului să concluzioneze că informația privind regia în teatrele rusești din Moldova la intersecție de veacuri, care abordează problemele stilului regizoral, ale metodologiei și alte aspecte, sunt prezentate într-o serie de lucrări, în mare parte de experții de teatru din Republica Moldova. În pofida faptului că informația posedă un caracter schematic și se limitează la propriile obiective ale autorilor, în cadrul cercetării ea constituie nu doar o sursă accesibilă și bogată despre procesul artistic în teatrele rusești din Moldova, ci corespunde unei abordări științifice a surselor din perspectiva științei istorice teatrale. În teoria regiei, care în prezent se află în fază de dezvoltare, nu există nicio metodologie unanim acceptată, care ar permite examinarea în baza unei scheme a concepțiilor de regie, precum și a problemelor legate de stilul individual de regie. Cu toate acestea, în critica de teatru există o gamă suficientă de variate informații cu privire la regie, care i-a

ajutat autorului să elaboreze propriul algoritm de efectuare a unei analize complexe a creativității regizorului, în cadrul unui perimetru unificat.

2. TEATRUL DRAMATIC RUS DE STAT „A.P. CEHOV”:
TOTALITATEA STILURILOR REGIZORALE INDIVIDUALE LA RĂSCRUCEA SECOLELOR. **Compartimentul 2.1.** este consacrat analizei situației în Teatrul Rus ”A. P. Cehov” din Chișinău la răscrucea secolelor, care, conform autorului, a trecut prin trei etape convenționale. Prima etapă - sfârșitul anilor 1980 - începutul anilor 1990 – corespunde stărilor specifice după prăbușirea unei țări comune, fapt ce a condus la migrarea liberă a trupelor de actori, la golirea sălilor, la divergențe de opinii în creație, însoțite de o împotmolire artistică și ideologică. A doua etapă este legată de activitatea regizorului-șef și conducătorului artistic Veaceslav Madan (1995 – 2001), care a avut un rol considerabil atât la inițierea celor mai buni actori în arta regiei, cât și la organizarea instruirii tinerelor cadre pentru teatrul rus.

A treia etapă (începutul secolului al XXI-lea) a fost condiționată de colaborarea teatrului ”A.P. Cehov” cu regizori moldoveni: P. Vutcăruș, S. Vasilachi, S. Fusu, care au adus în teatru un suflu nou.

În scopul identificării particularităților individuale ale stilului regizoral al lui Veaceslav Madan, **Compartimentul 2.2.** conține analiza activității sale scenice în teatrul ”A.P. Cehov”. Talentului său profesional, format sub influența tradițiilor școlii teatrale rusești în perioada dominării totale a realismului psihologic, îi sunt caracteristice trăsăturile specifice cronotopului teatrului clasic. Ralierea la școala psihologică rusă și o anumită nehotărâre de a ieși din cadrul tradițional evident că și-au lăsat amprenta asupra activității regizorului. Relevând specificul stilistic al dramaturgiei și sensurile exprimate astfel de către autor, V. Madan, urmând logica compozițională a sursei originale, organiza spațiul spectacolului în cadrul perspectivei directe, în care timpul, de obicei, coincide cu timpul în care au loc evenimentele din piesă.

Acest fapt nu l-a împiedicat pe regizor să utilizeze fără dificultate elementele teatrului convențional, poetic în spectacolul *Pominalinaya molitva* (Rugăciunea de pomenire) (Tevye Lăptarul). Bazându-se pe limbajul unui spectacol prozaic, V. Madan construia, de obicei, arhitectonica spectacolului într-o logică de tip cauză-efect, caracteristică lui. Totodată, în spectacolul *I budet vam sceastie* (Veți fi fericiți), regizorul a utilizat deja concepția cinematografică.

Fiind și un actor talentat, V. Madan a aplicat metodele actoricești și în regie. Concentrându-și impulsul energetic asupra celui mai activ actor, desenul mizanscenic creat de maestru, fără prea mari pretenții la conceptualitate, apărea doar ca o reflectare a peripețiilor emoționale ale personajului. O asemenea schimbare de accente către actor a dus la îndepărtarea de la acesta a sistemului spațial-plastic. Totodată, păstrând fidelitate tradițiilor teatrului emoției și bazându-se pe experiența actorilor teatrului ”A.P. Cehov” de a crea personaje în tradiția școlii psihologice rusești, lui V. Madan îi reușește să realizeze cele propuse.

În **Compartimentul 2.3.** sunt analizate spectacolele regizate de Ilya Șaș, la răscruce de veacuri, căruia îi sunt caracteristice tradițiile teatrului convențional ce vin de la V. Meyerhod, G. Craig, A. Tairov. Discipol al școlii teatrologice din Leningrad, în anii '90 ai secolului trecut, I. Șaș, în dorința de a-și afirma propria-i viziune asupra artei teatrale, regândește formele teatrului de tip clasic, formându-și propriul stil individual, ce tinde spre viziuni poetice.

Dorința de a se desprinde de tradițional este însoțită și de căutările unui limbaj regizoral propriu, care nu totdeauna i-a adus succes lui I. Șaș. Axându-se în creație pe principiile de bază ale metodei sale - "sensul, emoția, jocul", regizorul înainta ferm, implicând publicul în labirintul limbajului tropilor. I. Șaș apelează preponderent la dramaturgia clasică și este interesat de personaje-arhetip care îi permit evadarea din cadrul îngust al situațiilor personale, private și astfel să realizeze ascensiunea spre un model arhetipal universal. Plasându-și personajele în tumultul evenimentelor imaginate, regizorul dezvăluie problemele stringente ale actualității, totodată conducând desfășurarea acțiunii spre generalizări filosofice profunde. Montările realizate de Șaș tind spre cronotopul teatrului modernist. Acest vector caracterizează și spațiul care e format nu doar din obiecte, de cele mai multe ori având sensuri simbolice, ci prin raportul dintre ele. Și timpul, ca și spațiul, în acest caz, s-a dovedit a fi mai mult un timp subiectiv, atât al regizorului, cât și al personajelor din spectacol. Prin alegorii, metafore, simboluri, Șaș construiește mizanscene cu semnificații variate, iar coeziunea cu actorii în relația timp-spațiu constituie baza creării unor sensuri noi. Apelând la tropi, la povestirea narativă, Șaș, de regulă, construiește arhitectonica spectacolului nu după principiul asociativ, ci după logica causală care perturbază perceperea obișnuită a legilor teatrului convențional. Fiind un adversar fervent al unui joc prost realizat, maestrul acordă o atenție deosebită lucrului cu actorii, care nu totdeauna răspunde așteptărilor sale.

În **Compartimentul 2.4.** este analizată activitatea lui Victor Cazacenco, actor care în anii 90 ai sec. XX a fost nevoit să practice regia. A debutat în spectacolul *Dragă Pamela* ca un adept al teatrului emoțiilor, iar lucrările sale ulterioare le-a conceput conform regulilor teatrului de bufonadă. Preferând culorile vii, V. Cazacenco picta personajele în linii mari, acestea obținând chipuri excentrice, de bufonadă, caracteristice metodei lui Meyerhold de a aduce cirul în teatru. Fiind un actor de marcă, maestrul miza nu atât pe mizanscenele regizorale, cât pe cele actoricești, folosind diferite decorațiuni, care deseori complicau considerabil comportamentul actorilor pe scenă, reducându-l la o reprezentație de circ. Pentru a-și atinge scopul, Cazacenco mixează materialul literar, utilizând metoda colajului la montarea episoadelor. Interpretarea liberă a literaturii îi acordă regizorului nu doar oportunitatea interpretării frivole a textului original, dar și crearea unor forme noi. Totodată, arhitectonica spectacolului se bazează pe logica causală a derulării evenimentelor. Modelarea îndrăzneată a fragmentelor spațiului, convenționalitatea și discreția timpului apropie regia lui V. Cazacenco de teatrul modernist. Balansând pe muchia între narativ și epic, regizorul nu

acordă preferință niciunuia. În pofida sintezei evidente a diferitor procedee și tehnici regizorale, stilul individual al maestrului în perioada investigată se caracterizează printr-un tip actoricesc de regie.

În **Compartimentul 2.5.** sunt identificate particularitățile stilistice individuale ale regizorului Petru Vutcărău, pe baza montărilor în teatrul rus "A.P. Cehov". Constituirea stilului maestrului a fost influențată de ideile postmodernismului, dar și de realitatea de la sfârșitul secolului al XX-lea. Concepțiile artistice ale regizorului, începând cu primele piese, influențate de teatrul absurdului (*În așteptarea lui Godot, Cântăreața cheală*), izbucnind prin repertoriul clasic și reflectându-se în lumea contemporană a epocii postmodernismului (*Lupii și oile, Hamlet*), au revenit la tipurile moderniste (*Mașinăria lui Cehov, Patimi pentru Andrei*) și cele clasice ale teatrului (*Steaua fără nume*). Discipol al școlii teatrale vahtangoviene, bazându-se pe estetica filozofico-etică a teatrului absurdului, regizorul și-a cristalizat propria dominantă unde conținutul, forma și limbajul spectacolului, la fel ca și în alte lucrări ale sale, în ultimă instanță, vorbeau despre conținutul anume al acestei reprezentării, al acestei unice forme și despre asemenea îmbinare unică a mijloacelor limbajului. Cu toate că P. Vutcărău apelează la un spectru vast de material literar, spectacolele sale aparțin operelor de artă aflate în afara oricărui stil, caracteristic epocii postmodernismului, în care se mixează mai multe niveluri ale culturii artistice, întruchipate într-o eclectică radicală și polistilistică. Îmbinând diverse estetici teatrale, regizorul sintetizează mijloacele de expresie. Aspirând spre caracteristica expresivă a întregului, maestrul creează un mediu spațial simultan, polifonic, în care se reflectă atmosfera emoțional-psihologică a societății de la răscrucea veacurilor. Sinteza spațiului convențional și a timpului neconvențional îi dă posibilitate regizorului să-și manifeste avantajele artistice și să-i găsească narațiunii un echivalent spațio-temporal. Tendința spre limbajul tropilor se manifestă în concordanță cu sistemul spațial-plastic al actorilor, în care relațiile cauză-efect, atât în arhitectonica regiei, cât și fragmente ale imaginilor în relațiile între personaje descresc, iar crâmpiele evenimentelor și ale imaginilor teatrale se montează într-un tot integrat pe baza colajului. Mizanscenele create de regizorul-demiurg sunt extrem de expresive – până la ultima metaforă sau simbol, fapt care, în ultima instanță, conduce la diminuarea textului original, iar sintetizatorul conceptului final devine însuși spectatorul. Modul de a forma ansamblul actoricesc al regiei lui P. Vutcărău poate fi caracterizat ca unul fastuos. Personajele create de actori sculptează în spațiul scenic chipuri grafice, în cadrul unei forme rigide a conturului ritmo-plastic impus de regizor.

Compartimentul 2.6. conține analiza regiei lui Sandu Vasilachi în teatrul "A.P. Cehov" în perioada investigată, pe baza căreia pot fi relevate particularități ale stilului său regizoral incomparabil. Asupra concepțiilor sale profesionale un rol anume l-a avut atât tradițiile școlii teatrale rusești, discipol al căreia este, cât și de suflul anilor '90 care au adus o estetică teatrală necunoscută până atunci. Fiind discipol al pedagogului și chuchinist Ilie Todorov și păstrând fidelitate tradițiilor lui E. Vahtangov, S. Vasilachi a moștenit în

lucrările sale devotamentul pentru o teatralitate clar exprimată, care a devenit trăsătură dominantă a talentului său regizoral. Însă teatralitatea vahtangovistă, refractându-se și sintetizându-se cu noile tendințe, a căpătat în lucrările sale trăsături caracteristice polistilisticii postmoderniste. Originalul literar devine pentru regizor doar o canava pentru realizarea propriilor idei, motiv de a crea propria-i operă. Maestrul jonglează fără sfidare cu textul original, supunându-l propriilor concepții și priorități. La deraierea de la textul original contribuie și crearea de noi sensuri în baza colajului de evenimente și fragmente ale unor imagini. S. Vasilachi experimentează cu sistemul spațial-plastic în oportunitatea montării spațio-temporalității, reflectând și vizualizând metode de asamblare a acestuia. Bazându-se pe cronotopul postmodernist de construire a partiturii scenice, regia lui Vasilachi poartă un caracter fragmentar, cu o structură mozaicală, cu mixaj de epoci și timpuri, montaje după principii cinematografice și ale clipului, ceea ce se înscrie de minune în sistemul modern al dezvoltării culturii artistice din epoca postmodernistă. Tratarea liberă a literaturii îi permite regizorului să utilizeze mai amplu montajul asociativ, însă Vasilachi aderă sau la logica cazuală, sau la forme mixte. Imaginea exterioară a montării este creată, de obicei, în stilul minimalismului, scenografia fiind convențională și metaforică. Urmând legile narațiunii epice, componenta spațio-temporală a acțiunii, având caracter convențional și schematic, interacționează activ cu actorii. În premieră prezentând pe scena teatrului "A.P. Cehov" eroul-mască, S. Vasilachi a distrus astfel maniera obișnuită a actorilor de aici de a crea personaje în stilul teatrului psihologic. Toate concepțiile spectacolelor se realizau într-o formă strălucitoare, subliniat teatrală, propusă de regizor, ca și prin limbajul asociativ-expresiv de sorginte cinematografică. Actorul din spatele personajului piesei întruhipa, de fapt, și un fragment viu al spațiului propus de regizor, un mecanism specific al structurii acestui spațiu. Astfel, actorul se manifesta pe deplin doar în cazul când concepea și se contopea organic cu mizanscenele propuse de regizor, care, la rândul lor, corespundeau intereselor întregului ansamblu de actori.

În **Compartimentul 2.7.** sunt prezentate concluziile la capitolul doi, în care autorul constată faptul că Teatrul dramatic rus de stat „A.P. Cehov” a trecut prin trei etape convenționale. Totalitatea particularităților individuale ale regizorilor, reflectată prin spectrul multitudinii de stiluri a pieselor scenice, a conturat situația reală a artei teatrale din Moldova în perioada respectivă. Regiei actricești a lui V. Madan i-a fost caracteristică perfecțiunea în cadrul cronotopului teatrului clasic; pentru Ilia Șaț, regândirea formelor stabilite, a contribuit la formarea stilului individual, care tinde mai mult spre un teatru convențional, poetic. Criza regizorală din anii '90 ai sec. XX teatrul "A.P. Cehov" o depășea din contul resurselor interne – actorii, impuși să facă regie. La fel ca și spectacolele regizate de V. Madan, cele ale lui V. Cazacenko, în pofida sintezei vădite între diverse procedee și tehnici regizorale, purtau un caracter actoricesc de regie. Colaborarea teatrului "A.P. Cehov" cu regizori moldoveni a contribuit la extinderea hotarelor estetice ale regiei, fapt ce a permis teatrului să depășească tradițiile, multe dintre care necesitau o revizuire.

Spectacolele lui P. Vutcărau purtau un caracter în afara oricărui stil de artă teatrală, unde domina un mix de niveluri culturale. O tehnică mai puțin obișnuită, bazată pe cea a teatrului de divertisment a fost propusă de S. Vasilachi, căruia i-a fost caracteristică sinteza polistilisticii postmoderniste cu tradiția vahtangovistă. Astfel, experiența artistică a teatrului "A.P. Cehov" de la sfârșitul secolului XX – începutul secolului XXI arată că diversele metode regizorale nu apăreau spontan, ci se modelau în mod conștient într-o mașină a timpului. Făcând apel la diferite estetici teatrale, utilizând diferite unelte regizorale, maeștrii nu atât au inventat, cât au combinat "fișierele" arhivelor istorice. Însă în interiorul acestei nesfârșite montări postmoderniste de "ideostiluri" individuale, s-a format terenul artei teatrale din Moldova de la răscrucea secolelor XX – XXI.

3. TEATRUL DE STAT DE DRAMĂ ȘI COMEDIE DIN TRANSNISTRIA „N.S. ARONEȚCAIA”, TEATRUL DRAMATIC DE STAT PENTRU TINERET „PE STRADA TRANDAFIRILOR”: CĂI DE PĂSTRARE A TRADIȚIILOR LA TRANZIȚIA DINTRE EPOCI

În **Compartimentul 3.1.** se reflectă problemele regizorale ale teatrului din Tiraspol, legate de schimbarea paradigmei socio-culturale, dar și de instabilitatea din interiorul colectivului, care nu a știut să păstreze tradițiile teatrului – studio, "teatrul-lăcaș" -, stabilite de intemeietoarea acestuia N.S. Aronețcaia. Trecerea în neființă a regizorului în anul 1993 a încheiat epoca "teatrului regizoral" în Tiraspol, iar din momentul când conducerea artistică a trecut în mâinile administratorului, pentru mai mulți ani aici s-a stabilit forma de "teatru administrativ" și "antrepriză regizorală". Analiza activității regizorilor invitați B. Martânov, V. Gunin, A. Pletnev, T. Cibotaru, V. Pavlenko permite să se atribuie aceste regii la "teatrul tradițional", căruia îi sunt caracteristice schemele repetate. La selectarea repertoriului se dădea preferință comediilor de situație, spectacolelor de acțiune și melodramelor, adresate, în principiu, unui public mai puțin versat. În ce privește sursa literară, era evidentă o regie a interpretării. În spectacole, regizorii, prin diferite metode se străduiau să pună în valoare autorul. Drept mijloc principal de formare a imaginii artistice și a modului de transmitere a acesteia către public se utiliza limbajul piesei prozaice și modul narativ de structurare a conținutului. Urmând structura compozițională a piesei, viziunea regizorală reflecta logica cauzală a acesteia, iar mizanscenele nu pretindeau la o profunzime a interpretării. Mediul extern se forma grație utilizării formelor realiste, uzuale. Lipsa caracterului de ansamblu și a entuziasmului în rândul actorilor, sarcinile puse uneori incorect de către regizori, ca și imposibilitatea unui control permanent din partea regizorului asupra procesului "vieții spectacolului" – toate acestea au condus la "distrugerea" spectacolelor și la dispariția lor rapidă de pe scenă. Deși uneori montările erau de bună calitate, perspectivele creșterii profesionale ale actorilor și regizorilor erau reduse din cauza limitării activității acestora doar la "teatrul tradițional". Totodată, preferințele publicului pentru acest gen de teatru au adus la înrădăcinarea unei asemenea tendințe, creând iluzia inutilității regizorului în

calitate de lider, care ar defini imaginea artistică a întregului colectiv. Și doar regia lui D. Ahmadiev (discipolul lui N.S. Aronețcaia) la piesa *Pătratul negru*, pe motivele povestirilor lui L. Andreev, a schimbat situația și a marcat un nou vector în dezvoltarea teatrului. Montarea lui D. Ahmadiev se caracterizează prin anumite aspecte artistice specifice teatrului modernist. Aceasta se referă și la modul de abordare a sursei originale, și la tendința către o regie epică narativă, în compoziția asociativă și caracterul fragmentar al montajelor episoadelor. Dar particularitatea esențială a spectacolului lui Ahmadiev era nu doar unitatea partiturii cromatice, desfășurarea plastică, mișcarea coregrafică și coordonarea orchestrată a tuturor partiturilor spectacolului, ci caracterul de ansamblu, comunitatea manierei interpretative actricești, ceea ce a caracterizat teatrul din Tiraspol în timpul activității regizoarei N. S. Aronețcaia, dar care s-a pierdut la răscrucea veacurilor.

Compartimentul 3.2. este dedicat analizei activității scenice și a relevării particularităților regizorale ale întemeietorului Teatrului Dramatic de Stat Pentru Tineret „De pe strada Trandafirilor” (Chișinău) Iurie Harmelin. În timp ce în anii '90 întreg spațiul postsovietic era marcat de o distrugere totală a bazelor și principiilor teatrale, Iu. Harmelin edifică un studio, un ”teatru-lăcaș”, la baza căruia a stat principiul de unire a actorilor și regizorului printr-un program artistic unic, printr-o percepere a teatrului ca un organism viu, în creștere. Și această comunitate s-a manifestat prin păstrarea tradițiilor teatrului psihologic rus; prin compoziția scenică rafinată, care unea acțiunea scenică printr-un concept-pivot moral; dar și printr-un dialog intim, sensibil cu spectatorul, în discuție cu care teatrul încerca să găsească răspunsuri la înrebările palpitate ale timpului atât de schimbător la răscrucea secolelor. Analiza spectacolelor lui Iu. Harmelin ne-a permis să constatăm că stilul său relevă, în primul rând, apartenența la tradițiile școlii vahtangoviene, al cărui discipol este. Harmelin îmbină cu succes diverse procedee: nu-i sunt străine nici labirinturile interpretărilor psihologice, nici elementele teatrului convențional sau ale celui de divertisment. Îndiferent de problema abordată, spectacolele lui Harmelin sunt întotdeauna strălucitoare, pline de viață și de conținut, de energie și exuberanță. Teatrul ”De pe strada Trandafirilor” este un teatru de cameră, fapt ce îi determină specificul artistic și atitudinea față de spectator. Spațiul limitat comprimă structurile regizorale, unde câmpul de forță al reprezentației, la fel ca și întreaga sală, atrag înăuntru, într-un vârtej, în epicentrul căruia se află actorul. Pentru regizor este important ca actorul să se afle în prim-plan, îl interesează omul concret, nu colectivul. De aici și selectarea dramaturgiei, care dezvăluie sufletul omului la vârsta adolescenței. Teatrul este caracterizat prin viziunea sinceră asupra lumii și printr-un dialog deschis cu spectatorul. Împortant pentru regizor este desfășurarea multilaterală și deplină a ideilor și gândurilor autorului spre a le transmite publicului.

La crearea spectacolelor, Harmelin utilizează cu îndrăzneală cele mai diverse procedee, deseori incompatibile, cu origini istorico-artistice diferite. Aici se regăsesc și simbolistica compozițiilor spațiale, și veridicitatea vieții și a traiului cotidian, și dinamica mizanscenelor, și libertatea totală a exprimării

fondalului decorativ, transformându-l într-o construcție artistică semnificativă. Tempo-ritmul în piesele lui Harmelin funcționează extrem de activ: acesta nu doar descoperă atmosfera psihologică a acțiunii, ci contribuie și la montarea episoadelor.

Modul de formare a trupei de către Iu. Harmelin poate fi definit drept unul "pedagogic", unde regizorul, după cum spunea K. Stanislavski, "moare în actor". Teatrul lui Harmelin, care trăiește prin conceptul de studio, este o comunitate principală, care profesază valori artistico-morale cu totul diferite. O astfel de fidelitate concepțiilor sale a devenit astăzi, practic, anacronism, dar este unica oportunitate de a menține teatrul în viață. Conștientizând faptul că esența "teatrului-lăcaș" constă în coeziunea între formare și educare, în reducerea decalajului dintre stăpânirea competențelor profesionale și a formării identității morale a personalității, Iu. Harmelin a știut să transpună în viață triplul aspect al lui Vahtangov "școala – studioul – teatrul", fapt care a asigurat un flux continuu de idei și forțe noi în teatrul rus din Moldova.

Principiul de teatru-studio a fost transpus cu ușurință de către Iu. Harmelin asupra tradiționalului deja festival internațional al teatrelor de cameră și mini-spectacole "MoldFest Rampa.ru", creionând perspectiva aderării teatrelor rusești la contextul teatral european.

Compartimentul 3.3. conține concluzii la capitolul trei. Teatrul "N.S. Aronețcaia", trecând prin timpuri dificile, a renunțat la vechile poziții: sociale, civice, etice; la descoperirea căilor artistice noi, la elaborarea conceptelor moderne, pe când înrădăcinarea "antreprizei regizorale" și a teatrului "administrativ" au adus la scăderea considerabilă a nivelului ideatic și artistic al publicului tiraspolean. Și, cu toate că piesele erau puse în scenă de diferiți regizori invitați, toate aveau un caracter comun teatrului "formelor repetate". Spectacolele nu se deosebeau prin regie și erau create dintr-o perspectivă teatrală vetustă. Această problemă a început a fi soluționată doar în noul mileniu, cu rezervele interne ale teatrului. Discipolul lui N.S. Aronețcaia, actorul D. Ahmadiev a pășit pe calea renașterii tradițiilor predecesoarei sale. În timp ce piesele regizate de Aronețcaia au fost doar începutul evadării din teatrul clasic, cele ale lui Ahmadiev au prezentat deja o mostră convingătoare a teatrului modernist.

Teatrul "De pe strada Trandafirilor" în perioada zbuciumată de la răscrucea secolelor nu doar că și-a păstrat tradițiile, dar le-a și sporit, fapt care a adus o nouă strălucire a teatrului. Stilul regizorului Iu. Harmelin se caracterizează prin sinteza teatrului clasic cu cel modernist, prin care maestrul, valorificând moștenirea vahtangovistă, aderă la elementele teatrului convențional, de divertisment, mixează diverse stiluri și curente, "montează" cele mai diverse procedee de valorificare a spațiului scenic. Dar preponderent pentru regizor rămâne a fi actorul, pe care se axează câmpul energetic al piesei. Baza regiei "pedagogice" a lui Iu. Harmelin o constituie triplul aspect al lui Vahtangov: "școala – studioul – teatrul".

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Problema științifică principală a tezei a fost elucidarea complexă a particularităților regizorale ale maeștrilor scenei ruse din Republica Moldova de la sfârșitul secolului al XX-lea - începutul secolului al XXI-lea, fapt ce a condus spre o *evaluare obiectivă* a activității acestora, în vederea *identificării rolului și influenței lor* asupra proceselor teatrale din Republica Moldova în perioada respectivă.

În urma investigațiilor realizate, se impun următoarele **concluzii**:

1. Analiza activității regizorale în Teatrul Dramatic Rus de Stat "A.P. Cehov" (Chișinău), Teatrul de Stat de Dramă și Comedie din Transnistria „N.S. Aronețcaia” (Tiraspol) și Teatrul Dramatic de Stat pentru Tineret „De pe strada Trandafirilor” (Chișinău) de la răscrucea anilor; a publicațiilor criticilor teatrale despre activitatea teatrelor susnumite; a lucrărilor de istorie și teorie regizorală au contribuit la crearea în teza de față a unui model istorico-teoretic complex a mișcării regizorale în teatrele rusești din țară [12, 13].

2. La sfârșitul sec. XX – începutul sec. XXI procesul teatral în teatrele rusești ale țării se confrunta cu influență vădită a evenimentelor politice, sociale și economice de la răscrucea secolelor și prezintă trăsături comune tuturor teatrelor rusești, aflate într-un alt mediu național [11].

3. Ruperea legăturilor cu lumea teatrală din Rusia, care a dus la pierderea statutului și a sistemului de completare cu idei și cadre noi, a determinat situația când lipsa regizorilor era completată pe seama actorilor, impuși să facă regie. Însă lipsa continuității tradițiilor școlii regizorale a avut drept consecință dominarea tipului actoricesc de regie [14].

4. Experiența pozitivă a teatrelor naționale care s-au orientat spre includerea teatrului moldovenesc în contextul teatral european, precum și colaborarea cu regizorii P. Vutcărau și S. Vasilachi (catalizatori ai dezvoltării teatrului rus din Moldova) a contribuit nu doar la afirmarea în teatrele rusești a unei direcții estetice noi, ci, totodată, a evidențiat perspectivele valorificării unor alte sisteme teatrale, a experimentului, a căutării unui nou limbaj teatral.

5. Studiarea individualității metodologiei regizorale, a problematicii și stilisticii maeștrilor teatrelor rusești din Moldova, a permis evidențierea faptului că regia de la răscrucea secolelor se caracteriza prin diversitate și specificul ei s-a manifestat nu doar în geografia dramaturgiei, dar și în modul în care textul literar ajungea la spectator, prin care modalități teatrale era dezvoltat el. Pentru regizorii care dădeau prioritate prelucrării și perfecționării modelelor create de predecesori, patrimoniul istoric și cultural deschidea în fața lor o perspectivă imensă de utilizare a tradițiilor și realizărilor în diferite combinații noi. Pe de altă parte, lucrările regizorilor predispuși să experimenteze erau caracterizate printr-un limbaj modern și viziune nouă. Pentru creația lor este caracteristic apelarea la mediatorii teatrelor moderniste și postmoderniste. Cu toate că teatrul postmodernist nu este suficient de amplu, totuși, în Moldova, în teatrele rusești el a inițiat un proces de mixare a limbajelor artistice și influența reciprocă a paradigmatelor estetice [11, 13, 14].

6. Procesul teatral în teatrele rusești din perioada investigată se caracteriza printr-o coexistență egală a diferitor sisteme teatrale, stilistice și estetice, cu toate că niciuna din ele nu avea o poziție dominantă. Regia, diferențiind limbajul scenic al spectacolelor, nu mai era uniformă, iar eliberarea de norme impuse odinioară a condus spre un cult original al plurității de stiluri și al eclectismului, fapt ce s-a reflectat într-un aliaj din diferite școli actoricești și regizorale, ceea ce corespundea pe deplin polistilisticii postmoderniste. Regizorii contrapuneau ori suprapuneau cronotopii teatrelor clasice, moderniste și postmoderniste, motiv din care multe spectacole, în pofida influenței tradițiilor școlii teatrale rusești, erau lipsite de integritate stilistică [11, 13].

7. Tot mai des stilistica cinematografică postmodernistă ale acesteia perioade dictează scenei teatrale canoane noi și influențează regia în teatrele rusești din Republica Moldova, care se caracteriza prin fracționare cinematografică, structură mozaicală, combinarea diferitor nivele ale culturii artistice. Invazia corpului în limbajul teatral a contribuit la schimbări radicale, care au dus la descoperirea unor noi orizonturi în eliberarea fizică a actorului, corpul căruia a căpătat o importanță mult mai mare – artistică și semnificativă. Totodată s-a adâncit procesul eliminării de pe scena teatrelor rusești a Cuvântului, care este, în mod tradițional, un etalon al culturii verbale ruse [11, 13].

8. Prezenta cercetare a demonstrat că în condițiile unei noi realități de tranziție, în pofida antagonismului procesului teatral în teatrele rusești din Republica Moldova la răspântie de veacuri, regizorii, bazându-se pe tradițiile școlii teatrale rusești, utilizând multitudinea de metode stilistice au reflectat trăsăturile semnificative ale epocii de trecere la postmodernism, contribuind semnificativ la dezvoltarea artei teatrale din țară de la sfârșitul sec. XX – începutul sec. XXI.

Recomandări:

1. Intensificarea activității de investigare a procesului teatral în teatrele rusești din Republica Moldova, consolidarea metodologiei științifice a lucrărilor, eliminarea decalajului între lucrările de publicistică și cele științifice în favoarea celor din urmă. Aprofundarea studierii particularităților regizorale în baza materialelor prezentate în lucrare.

2. Teatrului rus din Republica Moldova, care a abandonat tentativele de izolare sau de evidențiere a culturii ruse, ar fi indicat să o încrusteze în contextul european și să permită savurarea culturii rusești prin prisma multiculturalismului.

3. Pregătirea cadrelor regizorale profesioniste cu suportul statului va putea schimba situația în favoarea creării în țară a școlii regizorale.

4. Inaugurarea tradiției în realizarea în Republica Moldova a concepției de "scenă deschisă" pentru regizori începători, punctul de reper fiind pluralismul de forme și stiluri, receptivitatea la orice fel de transformări, interacțiunea cu diferite sisteme de stil. Evadarea din paradigma causalității va

deschide în fața teatrelor rusești din Moldova o altă viziune a lumii și, în consecință, o altă percepere a realității.

5. A contribui la o interconexiune mai strânsă între teoria teatrală și practica regizorală, urmărind și analizând spectacolele din teatrele rusești din țară.

BIBLIOGRAFIE

În limba rusă

1. Алесенкова В. Символизация в постановке Ильи Шаца. În: Театрацție №1 2006, p. 76.
2. Алперс Б. Искания новой сцены. Москва: Искусство, 1985. 398 с.
3. Апостол В. Студийность как традиция. Материалы конференции 29-30 октября 1982 г. Кишинев: Штиинца, 1983, с.85-88.
4. Барбой Ю. К теории театра. СПб: СПбАТИ, 2008. 240 с.
5. Буров А. Режиссура и педагогика. Москва: Советская Россия, 1987. 159 с.
6. Вахтангов Е. Материалы и статьи. Москва: ВТО, 1959. 468 с.
7. Вислова А. Русский театра на сломе эпох. Рубеж XX-XXI веков. Москва: Университетская книга, 2009. 288 с.
8. Власов В. Стили в искусстве. В 2-х т. СПб: Лита, 1992. 672 с.
9. Владимиров С. К истории режиссуры. Москва: РИИИ, 2012. 307 с.
10. Выготский Л. Психология искусства. Москва: Педагогика, 1973. 45 с.
11. Долгодворов В. Русские театры Республики Молдова на рубеже XX-XXI веков: сохранение традиций русской театральной школы. В: Artă și Educație artistică. Bălți. 2011, №1(16), с.35-47.
12. Долгодворов В. Студийность как форма профессионального формирования актеров. В: Материалы Международной научно-практической конференции «Современные проблемы подготовки специалистов в области психопедагогики и театрального искусства». Кишинев: Славянский университет, 2011, с.373-379.
13. Долгодворов В. Русские театры Молдовы на рубеже веков: особенности и проблемы режиссуры. В: Деятельность социально-культурных институтов в современной социальнокультурной ситуации: проблемы теории и практики. Материалы международной научно-практической конференции. Прага: Vedecko vydavatelske centrum «Sociosfera-CZ», 2013, с.55-65.
14. Долгодворов В. Особенности педагогической и постановочной режиссуры в русских театрах Молдовы в конце XX - начале XXI веков. В: Acta. Chișinău: IPC al AȘ a Moldovei, 2010, p.108-114.
15. Захава Б. Мастерство актера и режиссера. Москва: РАТИ ГИТИС, 2008. 432 с.
16. Зверева Н. Мастерство режиссера. Москва: ГИТИС, 2002. 241 с.
17. Ильин И. Постмодернизм от истоков до конца столетия: эволюция научного мифа. Москва: Интрада, 1998. 186 с.
18. Карп В. Основы режиссуры. Введение в теорию режиссуры. <http://vkarp.com/category/rejissura/> (посещение 15.04.2009)

19. Климов Е. Индивидуальный стиль деятельности. В: Психология индивидуальных различий. Тексты под ред. Ю.Б. Гиппенрейтера, В.Я. Романова. Москва: МГУ, 1982, с.74-77.
20. Королева Э. Театр и время. Кишинев: Inessa, 2006. 270 с.
21. Королева Э. Театр. Классика. Стиль, Кишинев: Б. и., 2011. 227 с.
22. Котович Т. Государственный молодежный театр «С улицы Роз». Витебск: ВГУ им. П.М. Машерова, 2014. 222 с.
23. Котович Т. Хронотоп театрального произведения. Монография. Витебск: издательство УО «ВГУ им. П.М. Машерова», 2011. 202 с.
24. Либин А. Стиль человека: психологический анализ. Москва: Смысл, 1998. 310 с. <http://sci.house/psihologicheskiy-portret/stil-iskusstve-kak-sredstvo-vyirajeniya-63010.html> (посещение 12.12.2015.)
25. Мейерхольд Вс. Лекции: 1918-1919. Сост. Фельдман О.М. Москва: ОГИ, 2001. 280 с.
26. Морозова Г. О пластической композиции спектакля. Москва: ВЦХТ, 2001. 144 с.
27. Мочалов Ю. Композиция сценического пространства. (Поэтика мизансцены). Москва: Просвещение, 1981. 240 с.
28. Новиков А., Новиков Д. Методология. Москва: Синтег, 2007. 668 с.
29. Пацунов В. Театральная вертикаль. Киев: КНУКиМ, 2003. 119 с.
30. Песочинский Н. О ленинградской театроведческой школе. В: Петербургский театальный журнал, 2004, №1 (35). <http://ptj.spb.ru/archive/35/historical-novel-35/oleningradskoj-teatrovedcheskoj-shkole/> (посещение 24.04.2009.)
31. Петрушин В. Психология и педагогика художественного творчества. Москва: Академический проект, 2008. 490 с.
32. Соснова М. Искусство актера. Москва: Академический проект, 2005. 432 с.
33. Станиславский К. Полное собрание сочинений в 8-и томах. Москва: Искусство, 1954. 382 с.
34. Хализев В. Драма как явление искусства. Москва: МГУ, 1986. 260 с.
35. Шорина Л. Мир глазами театра. Кишинев:М.К.«Инесса», 2001.141 с.

În limba română

36. Cemortan L. Teatrul Moldovenesc în contextul vieții teatrale internaționale. În: Arta' 98. Chișinău, 1999, p. 139-147.
37. Coroliov E. Plastica actorului în spectacolele lui Petru Vutcărau la începutul anilor' 90. În: Arta. Chișinău, 2005, p.13-14.
38. Coroliov E. Stilul spectacolelor pe baza literaturii clasice montate de A. Vasilache în anii' 90. În: Arta și educația artistică. Revistă de cultură, știință și practică educațională. Bălți, Universitatea de Stat «Alecus Ruso» 2011. №. 2-3, p. 30-40.
39. Coroliov E. Regizor. Actor. Spectacol- Anii 1930-2010. Chișinău: UNITEM, 2016 (F. E. - P "Tipografia Centrală"). 272 p.

40. Roșca A. Teatralitate: Pre-și post-Vahtangov. Chișinău: Editura EPIGRAF, 2003. 160 p.
41. Șvitchi U-G. Un teatru cu numele ei (Nadejda Aronețkaia). În: Masca. Chișinău, 2004, p.46-47.

În limbi străine

42. Bident Ch. Et le théâtredevint post-dramatique - Histoire d'une illusion. In: Théâtre/Public, 2009, n.194, 76-82 p.
43. Hassan I. The Question of Postmodernism: Romanticism, Modernism, Postmodernism. Lewisburg, Pa.: Bucknell University press, 1980, p.117-126.
44. Hilton J. Introduction. New Directions in Theatre. London, 1993, p.6-8.

LISTA LUCRĂRILOR PUBLICATE

Articole în reviste de specialitate din Registrul Național

Categoria «B»

1. *«Обособности педагогической и постановочной режиссуры в русских театрах Молдовы в конце XX - начале XXI веков».*

Arta. Seria arte audio-vizuale, Chișinău, 2010. ISSN 1857-1050, p. 108-114. 0,9 c.a.

Categoria «C»

2. *«Русские театры Республики Молдова на рубеже XX- XXI веков: сохранение традиций русской театральной школы»*

Artă și educație artistică, Bălți, №1 (16) 2011. ISSN 1857-0445, p.35-47. 0,96 c.a.

Articole în culegeri științifice internaționale

3. *«Русские театры Молдовы на рубеже веков: особенности и проблемы режиссуры».*

Международная научно-практическая конференция «Деятельность социально-культурных институтов в современной социокультурной ситуации: проблемы теории и практики», Прага, 2013. P.55-65. 0,73 c.a.

4. *«Студийность как форма профессионального формирования актеров».*

Международная научно-практическая конференция «Современные проблемы подготовки специалистов в области психопедагогики и театрального искусства», Кишинев, 2011. P.373-379. 0,6 c.a.

5. *«Государственный театр драмы и комедии им.Н.С.Аронецкой: проблемы режиссуры на перекрестке веков».*

II Международная научно-практическая конференция «Культурное наследие в системе духовных ценностей приднестровского общества», Тирасполь, 2009. P.125-135. 1,15 c.a.

ADNOTARE

Dolgodorov Veaceslav „Particularitățile regiei în teatrele ruse din Republica Moldova la intersecție de veacuri”. Specialitatea: 654.01 – Artă teatrală, coregrafică. Teză de doctor în studiul artelor și culturologie. Chișinău, 2017.

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, inserate pe 135 pagini de text, o bibliografie din 213 de titluri și 3 anexe.

Cuvinte-cheie: regie, instrumentar regizoral, stil individual, școala de teatru rus, teatralitatea vahtangoviană, teatru convențional, postmodernism

Domeniul de studiu: teoria și istoria artei teatrale.

Scopul tezei rezidă în cercetarea complexă a particularităților individuale de regie a măștrilor de teatru rus din Republica Moldova în contextul procesului teatral național la intersecția secolelor XX-XXI.

Obiectivele tezei se axează pe: descoperirea metodologiei individuale a regizorilor, cercetarea problematicii, evidențierea stilului măștrilor teatrului rus din Republica Moldova pe baza spectacolelor realizate; analiza regiei și stabilirea trăsăturilor ei specifice, determinarea rolului și locului teatrelor rusești în dezvoltarea culturii teatrale naționale.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării constă în faptul că pentru prima dată s-a realizat o cercetare complexă a particularităților individuale de regie ale măștrilor teatrului rus din Republica Moldova în contextul procesului teatral național de la răscrucea secolelor XX-XXI. Lucrarea introduce în circuitul științific un vast material factologic și textual, neexplorat anterior, obținut din interviuri.

În urma cercetării a fost **soluționată problema științifică importantă** ce rezidă în punerea în lumină a particularităților de regie a măștrilor scenei ruse din Moldova de la finele secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea, fapt soldat cu aprecierea obiectivă a activității lor creatoare, prin scoaterea în relief a rolului și influenței acestora asupra procesului teatral din Republica Moldova în perioada respectivă.

Importanța teoretică a lucrării constă în faptul că materialele contribuie esențial la punerea în lumină a regiei teatrelor rusești din Republica Moldova de la răscrucea secolelor XX-XXI, evaluarea obiectivă a rolului regizorului în domeniul artei teatrale naționale.

Valoarea aplicativă a tezei. Rezultatele cercetării vor putea fi utilizate în calitate de suporturi instructiv-metodice universitare, consacrate artei regizorale din Republica Moldova, precum și în calitate de surse sigure de documentare asupra procesului teatral mondial.

Implementarea rezultatelor cercetării. Rezultatele științifice au fost implementate prin publicarea a 5 articole științifice cu volum total de 4,34 c.a. Rezultatele investigațiilor științifice constituie drept bază a cursurilor teoretice și practice ținute de către autor în fața studenților de la Universitatea de Stat Nistreenă ”T. G. Șevcenko”, Institutul de Stat de Arte din Tiraspol, Colegiul pedagogic din Bender.

ANNOTATION

Dolgodorov Vyacheslav: «Particularities of stage direction in Russian theatres of the Republic of Moldova at the turn of the century». Dissertation for the degree of Doctor of Arts and Culturology, Specialty: 654.01 –Art of theatre, Choreography. Chisinau, 2017.

Structure of the dissertation: Introduction, 3 chapters, main conclusions and recommendations, 135 pages of main text, bibliography and archival sources of 213 items, 3 annexes.

Key words: stage direction, stage directing tools, individual style, Russian theatre school, Vakhtangov's theatricality, conventional theatre, postmodernism.

Field of the research: Theory and history of Theatre.

The aim of the thesis: a comprehensive study of the characteristics of the directing style of the masters of Russian theaters in Moldova in the context of the theatrical process of the country at the turn of the century.

Tasks of the research: to explore the individual director's methodology, problematics and the style of the masters of Russian theaters in Moldova on examples of individual performances; to analyze the condition of stage direction and identify its specific features; to determine the place and role of Russian theaters in the development of the Moldavian theatrical culture.

Scientific novelty and originality of the work lies in the maiden attempt of comprehensive study of the *particularities* of stage direction in Russian theaters of Moldova at the turn of century; the work brings into the scientific use an extensive and previously unknown source studying and textual material, information that was obtained by interviewing.

Main resolved scientific problem solved in researched field is to eliminate the particularities of stage direction of the masters of Russian scene of Moldova in the late XX - early XXI centuries that led to the objective evaluation of their creative activity in view of detecting their role and effect on the theatrical process of Republic of Moldova at the turn of century.

Theoretical significance. The materials, which are introduced into scientific circulation, contribute to the study of the theatrical process of Russian theaters of Moldova the turn of the century and will contribute to further scientific developments in the field of studying of native theatrical culture.

The practical significance of the work. The practical importance of work is the possibility to use its results as an educational and scientific-methodological guide in Universities by stage direction of Moldova at the turn of the century; its results could be a source studying basis and could be applied in scientific research of the problems of theatre process of the country in the end of XX –beginning of XXI centuries.

Implementation of scientific results: The results of research were reflected in 5 scientific publications (volume: 4, 34 author's sheets) and represented on scientific conferences in Prague, Chisinau, Tiraspol. The results of research are reflected in the lecture courses and practical trainings conducted by the author at Transdnistrian State University named after T.G. Shevchenko, Transdnistrian State Institute of Arts, Pedagogical college of Bendery.

АННОТАЦИЯ

Долгодворов Вячеслав: Особенности режиссуры в русских театрах Республики Молдова на рубеже веков. Диссертация на соискание ученой степени доктора искусствоведения и культурологии по специальности: 654.01. - Искусство театра, хореография. Кишинэу, 2017.

Структура работы: введение, 3 главы, основные выводы и рекомендации, 135 страниц основного текста, библиография из 213 наименований и 3 приложений.

Ключевые слова: режиссура, режиссерский инструментарий, индивидуальный стиль, русская театральная школа, вахтанговская театральность, условный театр, постмодернизм.

Область исследования: теория и история театра.

Цель работы: комплексное исследование особенностей режиссерского стиля мастеров русских театров Молдовы в контексте театрального процесса страны на рубеже веков.

Задачи исследования: на примерах спектаклей исследовать индивидуальную режиссерскую методологию, проблематику и стилистику мастеров русских театров Молдовы; проанализировать состояние режиссуры и выявить ее специфические особенности; определить роль и место русских театров в развитии молдавской театральной культуры.

Научная новизна исследования состоит в том, что впервые предпринята попытка комплексного исследования особенностей режиссуры в русских театрах Молдовы рубежа веков; работа вводит в научный обиход обширный, ранее неизвестный источниковедческий и текстологический материал, информацию, полученную в результате интервьюирования.

Важная научная проблема, решенная в исследуемой области, заключается в комплексном освещении особенностей режиссуры мастеров русской сцены Молдовы конца XX - начала XXI в.в., что привело к объективной оценке их творческой деятельности, ввиду выявления их роли и влияния на театральный процесс Республики Молдовы рубежа веков.

Теоретическое значение: Материалы, которые вводятся в научный оборот, вносят определенный вклад в исследование театрального процесса русских театров Молдовы рубежа веков и будут способствовать дальнейшим научным разработкам в области изучения отечественной театральной культуры.

Практическая значимость работы состоит в том, что ее результаты могут быть учебным и научно-методическим пособием по режиссерскому движению Молдовы рубежа веков в ВУЗах, а также могут являться источниковедческой основой и найти применение в научных исследованиях проблем театрального процесса страны конца XX-начала XXI веков.

Внедрение результатов исследования. Результаты исследования освещены в 5 публикациях (объем 4,34 а. л.) и представлены на трех научных конференциях в Праге, Кишиневе, Тирасполе. Результаты исследований нашли отражение в лекционных курсах и практических занятиях, проводившихся автором работы в ПГУ им. Т.Г. Шевченко, Приднестровском государственном институте искусств, Бендерском педколледже.

**ACADEMIA DE ȘTIINȚA MOLDOVEI
INSTITUTUL PATRIMONIULUI CULTURAL
CENTRUL STUDIUL ARTELOR**

DOLGODVOROV VEACESLAV

**PARTICULARITĂȚILE REGIEI
ÎN TEATRELE RUSE DIN REPUBLICA
MOLDOVA LA INTERSECȚIE DE VEACURI**

654.01. ARTĂ TEATRALĂ, COREGRAFICĂ

Aprobat spre tipar: _____

Formatul hârtiei 60x84 1/16

Hârtie ofset. Tipar ofset.

Tiraj _____ ex _____

Coli de tipar.: _____

Comanda nr. _____

**ACADEMIA DE ȘTIINȚA MOLDOVEI
INSTITUTUL PATRIMONIULUI CULTURAL
CENTRUL STUDIUL ARTELOR**

Cu titlu de manuscris
C.Z.U: 792.075(478)(091)(043.2)

DOLGODVOROV VEACESLAV

**PARTICULARITĂȚILE REGIEI
ÎN TEATRELE RUSE DIN REPUBLICA
MOLDOVA LA INTERSECȚIE DE VEACURI**

654.01. ARTĂ TEATRALĂ, COREGRAFICĂ

Autoreferatul tezei de doctor în studiul artelor și culturologie

CHIȘINĂU, 2017